

Повідомлення для преси

Особа для зв'язку: Микола Сорока
Телефон: (780) 492-6847
E-адреса: msoroka@ualberta.ca

ДЛЯ НЕГАЙНОГО РОЗПОВСЮДЖЕННЯ

Лекція про Голодомор представляє знахідки групи демографів

2 грудня 2010 — Щорічну лекцію про Голодомор в Україні цього року виголосив українсько-американський демограф Олег Воловина 9 листопада в Торонтському університеті. Його доповідь «Демографічна оцінка Голодомору в контексті голоду 1932–1933 рр. у СРСР» представила ґрунтовне трактування двох головних тез. По-перше, доповідач установив цілком достовірний рівень смертності під час Голодомору; по-друге, чітко продемонстрував, що умови голоду в Україні в 1933 р. були винятковими у порівнянні з іншими частинами СРСР.

У першому випадку отримано відповідь на довготривалу потребу визначити «консенсусну», базовану на фактах, кількість жертв Голодомору, а в другому спростовуються твердження російських (і деяких українських) політиків та істориків про те, що ситуація в Україні 1933 р. суттєво не відрізнялася від інших республік Радянського Союзу.

Лекція була спонсорована Канадським інститутом українських студій, Центром європейських, російських і євразійських студій, Програмою вивчення України ім. Петра Яцика, Канадською фундацією українських студій та торонтським відділом Конгресу українців Канади. Дана лекція проводиться щороку з 1998 р., коли Джеймс Мейс представив інавгураційну доповідь.

Спочатку доповідач розповів, як почалася його робота над дослідницьким проєктом про Голодомор у 2008 р. разом із невеликою групою демографів (Омелян Рудницький, Наталія Левчук і Павло Шевчук) із Інституту демографії Національної академії наук України. Рудницький і Левчук виступили співавторами презентації.

Говорячи про рівень смертності, д-р Воловина насамперед підкреслив потребу визначити точне число жертв Голодомору і заявив, що поширена останнім часом цифра у десять мільйонів насправді негативно вплинула на достовірність даних про Голодомор. Як приклад, він згадав про труднощі, з якими зіткнувся Світовий конгрес українців як неурядова організація, яка має представництво в ООН, коли постало питання обґрунтувати таку кількість жертв.

Доповідач відзначив, як зважено він і його група підійшли до визначення втрат від Голодомору та методології, яку вони застосували для отримання своїх даних. Ці втрати вони визначили як «'додаткові' смерті внаслідок голоду супроти всіх смертей» у період 1932–1934 рр. у межах Української РСР. Вони являють собою прями втрати. Непрямі втрати, а власне втрати від ненароджуваності, — це окреме питання, яке потребує окремого підходу. Методологія дослідження опиралася на радянські переписи населення 1926 і 1939 рр. як початкову і кінцеву точки відліку. Уточнивши дані цих крайніх точок, дослідники здійснили щорічну реконструкцію кількості населення на основі кількості народжуваностей і смертей (і враховуючи фактор міграції).

Загальна кількість прямих втрат від Голодомору в Україні досягла 3,902,700: 100,700 у 1932 р., 3,597,500 у 1933 р. та 204,500 у 1934 р. Це цілком узгоджується з іншими науковими розрахунками

прямої смертності від Голодомору, наведеними доповідачем (у межах від 2.6 до 5.2 мільйонів). Непрямі втрати (рівень ненароджуваності) за даний період, за словами д-ра Воловини, становили 988,000, що довело загальну кількість втрат до 4,890,700.

У доповіді також було розглянуто, як ці дані узгоджуються з рівнем смертності від голоду в інших частинах СРСР. Порівняння кількості прямих втрат на 1,000 населення було промовистим, показавши, що в 1933 р. — найбільш трагічному році — рівень смертності від голоду в Україні був 118/1,000, тоді як у цілому в Росії 22/1,000 і 45/1,000 у Південній Росії, аграрному регіоні Російської РФСР (що включав густо заселену українцями Кубань) із найбільшими у цій республіці втратами від голоду. Доповідач також представив графік рівня смертності в Україні, Південній Росії й Білорусі, який продемонстрував незрівнянно вищі показники для України ніж для інших частин Радянського Союзу (за винятком Казахстану, де була своя особлива динаміка).

Доповідач представив додаткові таблиці і графіки (напр., «Очікувана тривалість життя при народженні»), що довершили демографічний профіль України і СРСР у роки голоду. Він також звернувся до питання, чи голод в Україні був геноцидом, посиляючись на різні ступені, висновки й дії, які підводять до такого визначення. Він зауважив, проте, що це не його ділянка спеціалізації і що його об'єднаним завданням було «побудувати мости між демографічними даними та історичними свідченнями».

Д-р Воловина разом із своїми колегами планують продовжити дослідження й опублікувати окремі його результати в найближчому майбутньому. Вони планують дослідити втрати від голоду за національностями у Радянському Союзі та точніше визначити втрати на Кубані. План дослідження також включає детальну аналізу втрат від Голодомору в Україні за областями. Згодом матеріали дослідження, як-от різні дані й скановані копії унікальних документів, будуть розміщені в інтернеті й поміщені до бібліотеки Гарвардського університету, щоб сприяти подальшим довідкам і дослідженням.

Загальні втрати (прямі і непрямі) в республіках, 1932–1934 (у тисячах)

	Прямі втрати	Втрати від ненароджуваності	Загальні втрати
СРСР	7,668	4,217	11,885
Україна	3,903	988	4,891
Росія	2,524	1,706	4,230
Південна Росія	1,918	1,336	3,254
Казахстан	1,014	162	1,176
Узбекистан	46	6	52
Білорусь	39	5	44
Таджикистан	34	4	37
Киргизстан	28	3	31
Туркменістан	26	3	29
Азербайджан	15	2	16
Грузія	7	2	9
Вірменія	5	3	8

Андрій Макух
Відділ KIVCy в Торонті

Фото (Оксана Закидальська): д-р Олег Воловина.

The Canadian Institute of Ukrainian Studies (CIUS) is a leading centre of Ukrainian studies outside Ukraine that conducts research and scholarship in Ukrainian and Ukrainian-Canadian studies. If you would like more information on the Institute, please visit our website at www.cius.ca or contact Dr. Bohdan Klid at (780) 492-2972; cius@ualberta.ca.

Канадський інститут українських студій (КІУС) — провідний осередок українознавчих студій поза межами України, покликаний розвивати науково-дослідну роботу з української та українсько-канадської тематики. Щоб отримати детальнішу інформацію, просимо відвідати наш веб-сайт www.cius.ca або зв'язатися з д-ром Богданом Клідом (780) 492-2972; cius@ualberta.ca.